

Бедността и безработицата в Северозападна България – състояние, тенденции и регионални различия

Росица Микова*

Резюме: В условията на социално-икономическите промени в страната през последните 33 години, един от основните проблеми на Северозападна България е икономическата изостаналост и застаряването на населението, които не създават условия за ефективно функциониране на пазара на труда и увеличаване на свободните работни места. Жизненият стандарт на голяма част от населението в тази част на страната значително спадна и доведе до прогресивно обедняване. Дори търговията и услугите там също не са достатъчно ефективни, за да създадат добри условия за поддържане на добър баланс между търсенето и предлагането на работна ръка поради намаляването на населението, трайно ниските доходи и бедност. В настоящата статия се анализират междуобластните различия на безработицата и бедността в Северозападна България за периода от 2016-2020 г. Въз основа на този анализ са предложени мерки за провеждането на политики за тяхното ограничаване. Изследването на състоянието на безработицата и бедността може да помогне за вземане на управленски решения, свързани със социално-икономическото развитие, както и за оценка на възможностите за привличане на инвестиции като важна стъпка към съжи-

вяването на Северозапада и превръщането му в привлекателно място за живеене.

Ключови думи: безработица, бедност, COVID-19, линия на бедност, БВП на човек от населението.

JEL: J64, I32, R10.

Увод

Северозападна България се отличава с влошени социални и икономически показатели в сравнение с останалите части на страната и е една от най-бедните в ЕС. Видин, Враца и Монтана са сред областите с най-ниски доходи и стандарт на живот, което предопределя и високия дял на бедност и безработица в тях. Идеята за проучването на бедността и безработицата в Северозападна България придобива голяма актуалност, защото основна тема сред страните от ЕС във връзка с преодоляването на последиците от икономическата и финансова криза е заетостта на населението. От началото на пандемията от коронавирус Ковид-19 хиляди предприятия остават затворени, милиони европейци губят работата си, а за повечето от тях се налага да променят модела си на социален и личен живот. Към края на 2020 година близо 16 млн. души остават без работа, с 2 млн. повече, отколкото през 2019 година. Заг тази тревожна статистика стоят безчет човешки съдби. Пандемията засег-

* Росица Микова е доктор, главен асистент в Институт по аграрна икономика – София.

на тежко най-уязвимите и най-бедни членове на нашето общество, задълбочавайки и социалното неравенство. Борбата срещу неравенството, младежката безработица и бедността са основен акцент в Плана за възстановяване и многогодишната финансова рамка на ЕС.

Целта на настоящото изследване е да се анализира състоянието на безработицата и бедността в Северозападна България, да се извлекат изводи за въздействието на икономическите и демографските фактори върху структурата и динамиката на безработицата и равнището на бедност. На базата на този анализ да се направят предложения за повишаване ефективността на активните мерки на Агенцията по заетостта към Министерството на труда и социалната политика. *„Ето защо, основен приоритет е насърчаването на отдалечените от пазара на труда – икономически неактивни, младежи, продължително безработни, лица на социално подпомагане, с основно или по-ниско образование и без професионална квалификация или недостиг на ключови компетентности, хора с трайни увреждания, възрастни работници и други. Прилагането на интегрирани стратегии за активно включване за тези рискови групи е ключов инструмент за намаляване на бедността и социалното изключване“* (Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030).

Темата, свързана с изследването на бедността и безработицата в България, намира място в редица разработки на Равначка, 2014, 2021; Колева-Стефанова, 2021; Кръстева, 2019; Николова и колектив, 2016; Рюмстем и колектив, 2018 и Рисемова, 2019 и др.

Методи на изследване и източници на информация

Изследването обхваща петте области, намиращи се в Северозападна България

– Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен. За избрания пространствен анализ са подбрани ключови индикатори (коефициент на безработица; коефициент на безработица по пол, по степени на образование, по възрастови групи, по продължителност на безработицата; секторна структура на безработните; професионална структура на безработните; линия на бедност; относителен дял на бедните спрямо линията на бедност по пол; комбиниран индикатор „Население в риск от бедност или социално изключване“), характеризиращи безработицата и бедността. Изследването се базира на официална статистическа информация от НСИ и Агенция по заетостта към Министерството на труда и социалната политика за периода 2016-2020 г.

В изследването са приложени **причинният анализ** и **синтез** за установяване на връзките и зависимости между структурни различия в търсенето на пазара на труда в Северозападна България. Широко приложение в изследването намира един от най-старите научни методи – **сравнителният**. Неговото използване позволи да бъдат установени обективно съществуващи сходства или различия в структурата на безработните лица в Северозападна България със средните за страната стойности от една страна, от друга – за установяване на такива във вътрешнорегионален аспект.

Бедността може да се изследва от различни гледни точки: абсолютна, относителна, субективна, постоянна, екстремна и т.н. Съществуват няколко метода за оценяване на бедността, като основните са относителният и абсолютният метод. Абсолютният метод или абсолютната бедност е състояние на невъзможност на лицата да си позволят потребности като храна, чиста вода за пиене, подслон, здравна грижа и образование (определение на ООН). Абсолютната бедност се измерва с линия на бедност,

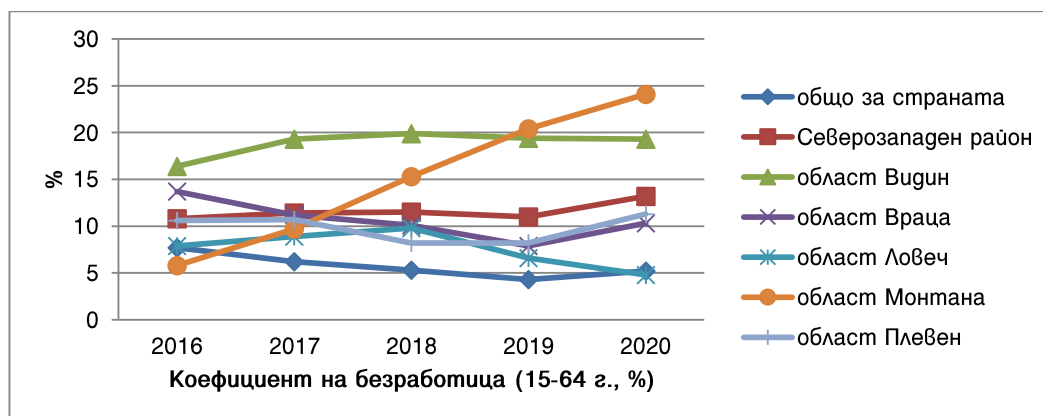
която е фиксирана във времето. Относителният метод или относителната бедност се свежда до това дадена група от хора да разполага с по-малко от останалата част от обществото въз основа на праг на бедност. Този праг, наречен линия на бедност, представлява процент от медианния доход/разход на домакинствата в обществото. Относителният метод най-често се използва в развитите страни, като прагът на бедност в повечето случаи е 50 или 60% от медианния доход/разход. В ЕС се използва относителният метод за измерване на бедността.

Други методи, използвани в изследването, са **графичните** (таблицы и графики), които спомагат за нагледно представяне на получените резултати от проведеното изследване.

Безработица в Северозападна България

„Безработицата е сложно социално-икономическо явление, характеризиращо нарушеното равновесие на трудовия пазар, където предлагането на работна сила надвишава нейното търсене. Тя изразява загуба на ресурси, продукти, доходи и на-

ред с това – на възможности за обществени контакти и социална реализация“ (Рисемова, 2019). През 2020 г. в Северозападна България броят на безработни лица е 39 100 души (23,2% от всичките в страната). За периода от 2016 г. до началото на 2020 г. се наблюдава спад на безработица поради съживяването и относително стабилизиране на икономическите процеси в страната (фигура 1). След март 2020 г. се наблюдава значително повишаване на ръста на безработицата по време на кризата COVID-19. Този ръст е следствие от комбинацията на няколко фактора. На първо място ограничителните мерки – затварянето на заведения, прекъсването на транспортни връзки, контролно-пропускателни пунктове, които довеждат до спиране на дейността на редица предприятия, включително в индустрията. Вторият фактор е рязкото повишаване на икономическата несигурност. Нито правителствата, нито фирмите в целия свят имат яснота какви ще са измеренията на кризата и дали ще се наложат по-строги мерки. Третият фактор е забавянето на правителствените мерки в подкрепа на заетостта – формулирането им отнема седмици, а масовото им възприемане от

Фигура 1. Коефициент на безработица в периода 2016-2020 г. (15-64 г., %)

Източник: По данни на НСИ

бизнеса започва чак към края на пролетта на 2020 г.

През изследвания период 2016-2020 г. в регионален аспект коефициентът на безработицата в областите Враца, Видин и Монтана е по-висок от другите две области Ловеч и Плевен и от средния за страната (фигура 1). Враца и Видин са областите с най-ниски доходи и стандарт на живот, което предопределя и високия дял на безработица в тях. Намалението на заетостта и увеличението на безработица през 2020 г. не са толкова големи, колкото в останалата част на страната, но остават значително по-неблагоприятни. След 2016 г. област Монтана отчита увеличение на безработицата и за 2020 г. коефициентът на безработица достига 24,1%. Регистрираната безработица в област Монтана е пет пъти над средната за страната. Най-висока е в общините Якимово (45,9%), Вълчедръм (37,9%) и Медковец (32,3%). Инвестиционната активност в област Монтана е сравнително слаба, но усвояването на европейски средства – относително високо. Продължаващото застаряване на населението в страната е особено видимо в област Монтана и затова тя е с най-ниски чуждестранни инвестиции. За периода 2016-2020 г. най-много е намалял коефициентът на безработицата в област Ловеч от 7,9% през 2016 г. на 4,8% – 2020 г. Дължи се на това, че в областта брутният вътрешен продукт на човек от населението нараства и през 2019 г. достига 10 284 лв., но ръстът му е все още нисък и стойността му продължава да изостава от средния за страната. Заплатите и доходите също отбелязват увеличение. Инвестиционната активност в Ловешка област не е особено интензивна. В област Плевен коефициентът на безработица отбелязва намаление до 8,2% през 2019 г., като през 2020 г. отново е регистриран ръст в стойностите на показателя – 11,3% в резултат на разпростра-

нението на COVID-19, което има сериозно отражение на пазара на труда.

Съществени са и различията в търсенето и предлагането на пазара на труда между общините на територията на областите Видин, Враца, Ловеч, Плевен и Монтана. Общините се различават както по състоянието и динамиката на безработицата, така и по степента на риск от бъдещи сътресения на пазара на труда.

Към декември 2020 г. равнището на безработица на Северозападна България е най-високо в най-засегнатата в този период община – Ружинци (50,5%), което е 9 пъти по-високо от тази в най-малко засегнатата община – Враца (6,3%). Общо в 46 общини равнището на безработица е по-високо от средното за страната (7,4%), но най-критично е положението на населението в 9 от селските общини в Северозападна България, където над една трета от икономически активното население в края на 2020 г. е безработно (таблица 1).

Критичното състояние на пазара на труда се разкрива не само от общото равнище на безработицата, но и от структурните ѝ характеристики.

При безработицата по **пол** за областите Видин, Враца, Монтана, Ловеч и Плевен за периода 2016-2020 г. се наблюдава по-високо предлагане на труда сред жените (таблица 2), като основна причина за това е по-лесното намиране на нови работни места за безработни мъже. „Това се дължи на различното отношение към жените и мъжете при наемане на работа, професионална кариера, заемането на по-висши позиции в служебната йерархия, заплащането на труда. Като правило мъжете доминират в тези икономически сектори и дейности, в които равнището на заплащане е по-високо, трудът е по-тежък или вреден. Това донякъде обяснява трудовата заетост по пол и доказва, че мъжете са по-предпочитани на пазара на труда в сравнение с жените“. (Микова, 2013). В почти всички области на-

Таблица 1. Общини с най-високо равнище на безработица в Северозападна България през 2020 г.

Район на планиране	Област	Община	Коефициент на безработица* (%)
			2020 г.
Северозападен	Видин	Ружинци	50,5
Северозападен	Монтана	Якимово	45,9
Северозападен	Видин	Димово	42,3
Северозападен	Враца	Борован	42,1
Северозападен	Враца	Хайредин	41,0
Северозападен	Монтана	Вълчеград	37,9
Северозападен	Монтана	Медковец	32,3
Северозападен	Видин	Макреш	31,7
Северозападен	Видин	Чупрене	30,2

Източник: Агенция по заетостта, Министерство на труда и социалната политика

малява броят на безработните и при жените и мъжете, но безработните мъже намаляват с по-висок темп в сравнение с този при жените. Броят на регистрираните мъже най-много намалява в област Враца – 37,3%, следван област Видин 33,4%, област Монтана – 32,3%, област Плевен – 30,2% и област Ловеч – 21,2%.

Броят на регистрираните безработни жени също намалява, но с по-нисък темп в сравнение с мъжете, което предопределя по-високия им относителен дял в общата съвкупност на безработните. Относно броя на регистрираните безработни жени се наблюдава най-голямо намаление в област Враца – 25,3%, област Видин –

Таблица 2. Разпределение на регистрираните безработни лица по пол на територията на областите Видин, Враца, Монтана, Ловеч и Плевен за периода 2016-2020 г.

Година	Видин		Враца		Ловеч		Монтана		Плевен	
	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже
2016	3781	4135	6713	6491	3926	3803	5435	5495	7666	7261
2017	3 150	3 425	5 683	5 392	3 299	3 213	4 485	4 441	6 255	5 817
2018	2 730	2 891	4 998	4 507	2 802	2 645	3 723	3 568	5 571	4 932
2019	2 517	2 575	4 622	4 052	2 649	2 510	3 634	3 399	4 996	4 301
2020	2 836	2 752	5 016	4 352	3 289	2 995	4 085	3 719	5 790	5 068

Източник: Агенция по заетостта, Министерство на труда и социалната политика

Социално развитие

25%, област Монтана – 24,8%, област Плевен – 24,5% и област Ловеч – 16,2% (таблица 2).

Относно **образователната структура на безработните лица** в петте области на Северозападна България през пери-

ода 2016-2020 г. се наблюдава увеличаване на относителния дял на безработните лица с висше образование и спад на показателя в групата на безработни с ниско образователно равнище (таблица 3). Тази тенденция е обусловена основно от запо-

Таблица 3. Образователна структура на безработните лица на областите Видин, Враца, Монтана, Ловеч и Плевен през периода 2016-2020 г. (%)

Години		2016	2017	2018	2019	2020
Видин	висше	5,6	5,8	5,7	5,6	6,4
	средно	48,5	47,8	49,2	48,8	49,7
	Основно и по-ниско образование	45,9	46,4	45,0	45,6	43,9
Враца	висше	6,4	6,3	7,0	6,6	7,0
	средно	44,9	44	43,7	43,2	42,7
	Основно и по-ниско образование	48,7	49,7	49,3	50,3	50,3
Ловеч	висше	8,7	8,5	9,1	8,9	10,2
	средно	43,8	43,5	46,2	44,6	47,8
	Основно и по-ниско образование	47,5	48	44,7	46,5	42
Монтана	висше	4,6	4,7	4,8	4,7	5,1
	средно	44,2	43,1	42,2	42,1	43,5
	Основно и по-ниско образование	51,2	52,3	53	53,2	51,4
Плевен	висше	7,6	7,3	8,3	8,4	9,2
	средно	52,5	52,1	53,8	51,9	52,3
	Основно и по-ниско образование	39,9	40,6	37,9	39,7	38,5

Източник: Агенция по заетостта, Министерство на труда и социалната политика

чналата в страната през 2020 г. икономическа криза, причинена от Ковид-19, която пряко се отразява на заетостта в тези групи от най-образовани лица, тъй като при задълбочаването на кризата фирмите започнаха да освобождават и квалифициран персонал. Въпреки очерталата се тенденция, най-голям е дялът на безработните лица със средно образование в областите Вигин, Ловеч и Плевен, а в останалите две области – Враца и Монтана, преобладава дялът на безработните лица с основно и по-ниско образование. Отново се вижда връзката на регистрираните по степен на образование и развитието на икономиката и местните пазари на труда.

За петте области на Северозападна България през периода 2016-2020 г. най-голям е относителният дял на безработните лица, които са без квалификация, следван от този с работническа професия, където дялът им е най-висок в областите Плевен, Вигин и Монтана (таблица 4). Тези области са най-малко атрактивни места за чуждестранни инвеститори, а общините в областите не успяват да компенсират липсата на частни инвестиции с най-високо усвояване на европейски средства. Ниското ниво на данъците и таксите и сравнително добрите административни услуги също не успяват да компенсират влиянието на негативни фактори като слабо инфраструктурно развитие, влошената демографска и образователна характеристика на работната сила. Наред с увеличаването на регистрираната безработица на трудовия пазар, в някои от областите на Северозападна България, като Монтана и Вигин, се отчита най-малък дял на безработните специалисти, което показва огромната нужда на такива кадри в региона (таблица 4). Там има недостиг на висококвалифицирани кадри – инженерни специалисти в областта на информационните и телекомуникационните технологии, мениджъри с владеене на езици, кадри за системата на образованието, учители по

информатика и информационни технологии, лекари и медицински сестри, така също и за специалисти и работници в някои от водещите браншове в района.

Разпределението по **икономически сектори на регистрираните безработни лица**, освободени след трудова заетост (по данни на Агенцията по заетостта) в петте области на Северозападна България през разглеждания период 2016-2020 г., има следния вид: най-високо предлагана на работна сила на пазара на труда се отчита от секторите „Услуги“ и „Неуточнен отрасъл“, което е резултат от секторната структура на областните икономики (таблица 5). Следващи по брой са лицата, освободени от сектора на „Индустрия“, като през 2020 г. спрямо 2016 г. се наблюдава слабо покачване на предлагането на работна сила от сектора.

Икономиката на България е уязвима поради високата икономическа обвързаност с икономиката на Европейския съюз, в резултат на което влияе върху заетостта в този сектор. Покрай икономическата криза Ковид-19 са нарушени доставките и са една от основните причини за свиването на индустриалната продукция в България, а от там и повишаване на безработните от сектор на „Индустрия“. А същевременно най-малък е относителният дял на безработните лица, освободени от аграрния сектор, като се отчита положителен тренд на изменение.

Продължителността е най-сериозният проблем на безработицата в петте области на Северозападна България (фигура 2). Въпреки значително намаление на броя на продължително безработните през периода 2016-2020 г. много висок остава относителният им дял в областите Монтана – 42,3%, Вигин – 40,1% и Враца – 39,2%. Основната причина е нарастването на регистрираните безработни лица над 50 години (таблица 6). Това увеличение на безработицата в тази възрастова група лица

Социално развитие

Таблица 4. Професионална структура на безработните лица на областите Видин, Враца, Монтана, Ловеч и Плевен през периода 2016-2020 г. (%)

Години		2016	2017	2018	2019	2020
Видин	работническа професия	29,0	28,1	29,5	29,9	29
	специалисти	29,0	15,6	14,7	13,9	15,1
	без квалификация	55,9	56,3	55,8	56,2	55,9
Враца	работническа професия	29,1	27,8	27,3	27	25,9
	специалисти	15,5	14,7	15,3	14,6	14,8
	без квалификация	55,3	57,5	57,4	58,3	59,3
Ловеч	работническа професия	23,1	22,4	23	22,6	23,1
	специалисти	20,4	20,6	22,4	21,8	23,6
	без квалификация	56,4	57	54,6	55,6	53,3
Монтана	работническа професия	29,8	28,6	28,7	28,6	28,4
	специалисти	12,5	12,2	11,4	11,4	12,7
	без квалификация	57,8	59,3	59,9	60	58,9
Плевен	работническа професия	35,4	35,3	35,2	34,1	32,9
	специалисти	18,6	17,9	19,6	19	20,1
	без квалификация	45,9	46,8	45,2	46,9	47

Източник: Агенция по заетостта, Министерство на труда и социалната политика

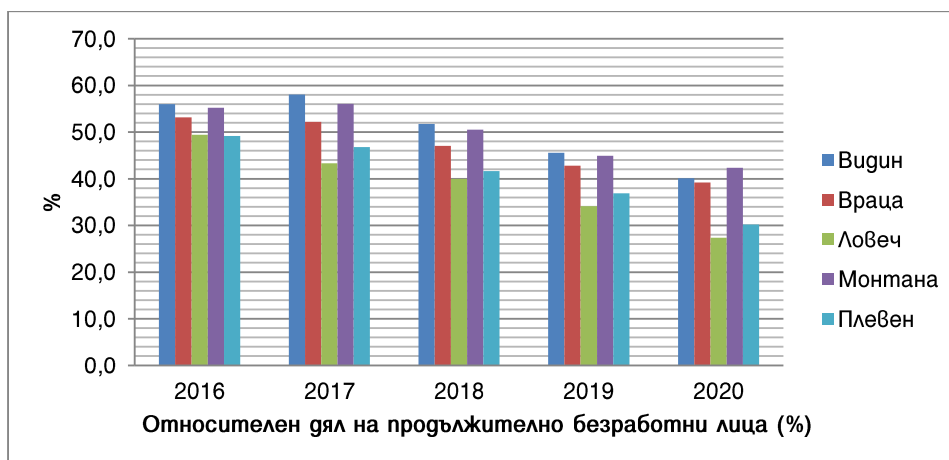
се дължи на негативното отношение на работодателите към тях, ниското им участие в организирани в Бюрата по труда програми за възрастни и др.

Младежката безработица също е ключов проблем на пазара на труда. На фона на пандемията младите хора срещат по-често предизвикателство при навлизането си на

Таблица 5. Секторна структура на безработните лица на областите Вигин, Враца, Монтана, Ловеч и Плевен през периода 2016-2020 г. (%)

Години		2016	2017	2018	2019	2020
Вигин	аграрен	2,2	2,5	2,3	2,6	2,3
	индустрия	15,7	14,7	12,7	14,9	17,1
	услуги	53,3	50	54,1	47,2	56,2
	неуточнен отрасъл	28,8	32,8	30,9	35,2	24,4
Враца	аграрен	2,8	3,5	3,8	4,4	3,7
	индустрия	13,9	14,3	15,4	14,9	17,6
	услуги	40	38	40,5	39,3	49,1
	неуточнен отрасъл	43,3	44,2	40,4	41,4	29,6
Ловеч	аграрен	3,4	3,2	2,7	3,5	2,6
	индустрия	27,1	24,3	25	28,6	28,5
	услуги	41,4	40,5	38,2	33,9	37,7
	неуточнен отрасъл	28,1	32	34,1	34	31,2
Монтана	аграрен	5,4	5,4	5,1	5,6	4,3
	индустрия	18,2	17,4	18,4	18,9	19,8
	услуги	45,3	45,1	49,4	44,2	47,7
	неуточнен отрасъл	31,1	32,2	27,1	31,4	28,3
Плевен	аграрен	8,4	7,5	7,2	6,9	6
	индустрия	21,1	21,2	21,5	21,2	24,9
	услуги	47,4	47,4	46,4	46,9	48,6
	неуточнен отрасъл	23,2	23,9	24,8	24,9	20,4

Източник: Агенция по заетостта, Министерство на труда и социалната политика

Фигура 2. Относителен дял на продължително безработните лица на областите Видин, Враца, Монтана, Ловеч и Плевен през периода 2016-2020 г. (%)

Източник: Агенция по заетостта, Министерство на труда и социалната политика

пазара на труда. Пандемията от коронавирус поставя нови предизвикателства пред професионалното развитие на много млади хора. След кризата те трябва да усвоят нови умения или да усъвършенстват притежаваните от тях умения, за да се приспособят към променения пазар на труда.

В Северозападна България намалява броят на безработните до 29 години. За периода 2016-2020 г. най-много е намаляла младежката безработица в област Видин с 35,2%, Враца – 29,1% и Монтана – 28,8% (таблица 6). Младежката безработица се явява един от най-приоритетни проблеми

Таблица 6. Относителен дял на безработните младежи до 29 г. и на лицата над 50 г. на областите Видин, Враца, Монтана, Ловеч и Плевен през периода 2016-2020 г. (%)

години	Видин		Враца		Ловеч		Монтана		Плевен	
	Младежи до 29 г.	Лица над 50 г.	Младежи до 29 г.	Лица над 50 г.	Младежи до 29 г.	Лица над 50 г.	Младежи до 29 г.	Лица над 50 г.	Младежи до 29 г.	Лица над 50 г.
2016	13,3	42,3	14,4	39,4	13,4	41,2	13,6	41,8	12,7	43,6
2017	14,2	41,5	15,9	38,2	15,2	39,5	14,9	40,8	13,8	43,2
2018	12,4	40,6	14,0	38,0	14,8	38,7	13,0	41,4	13,2	42,1
2019	13,2	42,5	14,4	38,7	14,1	40,6	13,5	42,3	13,2	43,0
2020	12,2	43,3	14,4	38,6	12,5	41,8	13,6	42,6	12,8	42,7

Източник: Агенция по заетостта, Министерство на труда и социалната политика

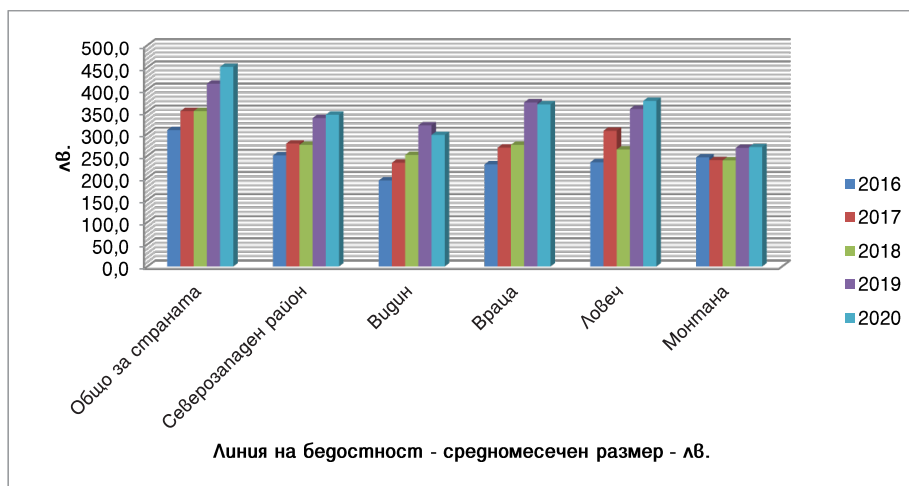
за решаване, защото до голяма степен тя влияе върху демографските процеси и особено на емиграцията на млади хора от Северозападна България.

Риск от бедност в Северозападна България

Кризата, предизвикана от Ковид-19 пандемията, задълбочава икономическите различия между столицата и останалите райони. Оказва се, че най-засегната от кризата е Северозападна България, която

нения стандарт. Лошите икономически характеристики довеждат до множество проблеми, сред които и демографски. Поради високата смъртност, населението на Видин продължава да намалява. Другите две области в Северозападна България – Монтана и Враца, също остават сред най-бедните райони.

През 2020 г. **линията на бедност** на Северозападна България е 342,8 лв. средномесечно на лице от домакинство, като тя е по-ниска от общата за страната (фигура 3).

Фигура 3. Линия на бедност – средномесечен размер в левове през периода 2016-2020 г.

Източник: По данни на НСИ

е сред най-бедните в Европа. Липсата на големи икономически центрове на север (с изключение Варна) обяснява по-ниската икономическа активност в Северозападна България. В тази част на България най-осезаем е ефектът на социалните трансфери – пенсии и социални плащания, които, макар да свиват относителна бедност в рамките на района, не могат да компенсират липсата на трудови доходи и съответно изоставането спрямо по-развитите райони на страната. Област Видин се отличава с най-слаби показатели по отношение на доходите и на жиз-

Най-висок размер на линията на бедност има област Ловеч – 374,1 лв., с равнище на бедност 20,1%, а с най-нисък размер на линията на бедност е област Монтана – 269,8 лв., където равнището на бедност е 29,4%. Продължителното запазване на високото равнище на дълготрайна безработица в трите области на Северозападна България (Монтана, Видин и Враца) се превръща в остър социален проблем. Дълготрайно безработните лица са изложени на по-висок риск от бедност, социално изключване и дори здравословни проблеми. Проблемът за хората, които са без работа за по-дълги пери-

Социално развитие

оди, се изостри с икономическите последици от пандемията от Ковид-19.

Оценката на бедността в регионален аспект показва, че през 2020 г. с най-нисък относителен дял на бедност при мъжете е област Ловеч – 21,0%, а с най-висок е област Монтана – 29,2%. Също така в област Ловеч жените са с най-ниско равнище на бедност – 19,3% при 29,5% за област Монтана (таблица 7).

България отново е на дъното на класацията за брутен вътрешен продукт (БВП) на човек от населението – 7703 лв. (фигура 4). Според Investor.BG, от 04.03.2021 г. „през 2019 г. регионалният БВП на човек от населението, изразен в стандарти на покупателната способност (СПС), варира от 32% от средния за Европейския съюз (ЕС) в Северозападния регион на България, както и в Майот, отвъдморска територия на

Таблица 7. Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност по пол през периода 2016-2020 г. (%).

Година		Общо за страната	Северозападен район	Видин	Враца	Ловеч	Монтана	Плевен
2016	общо	22,9	22,5	17,9	24	21,7	22,8	20,2
	мъже	21,7	23,1	21,2	28,1	21,8	23,2	17,7
	жени	24,1	21,9	14,8	20	21,6	22,4	22,6
2017	общо	23,4	21,2	17	22,5	25,3	23,0	14,8
	мъже	21,8	20,9	16,9	22,4	25,1	24,0	13,3
	жени	24,9	21,5	17,1	22,5	25,5	22,1	16,3
2018	общо	22	21,9	19,7	21,2	25,8	26,2	24,4
	мъже	20,4	21,7	23,3	17,8	28,3	25,3	23,2
	жени	23,4	22,0	16,3	24,5	23,5	27,2	25,5
2019	общо	22,6	22,1	26,4	27,7	18,5	23,1	14,3
	мъже	20,9	21,0	26,8	27,9	16,7	23,2	11,8
	жени	24,3	23,2	26,0	27,4	20,3	23,1	16,7
2020	общо	23,8	24,0	23,0	24,5	20,1	29,4	20,6
	мъже	21,7	22,8	23,6	22,6	21,0	29,2	16,9
	жени	25,8	25,2	22,4	26,2	19,3	29,5	24,2

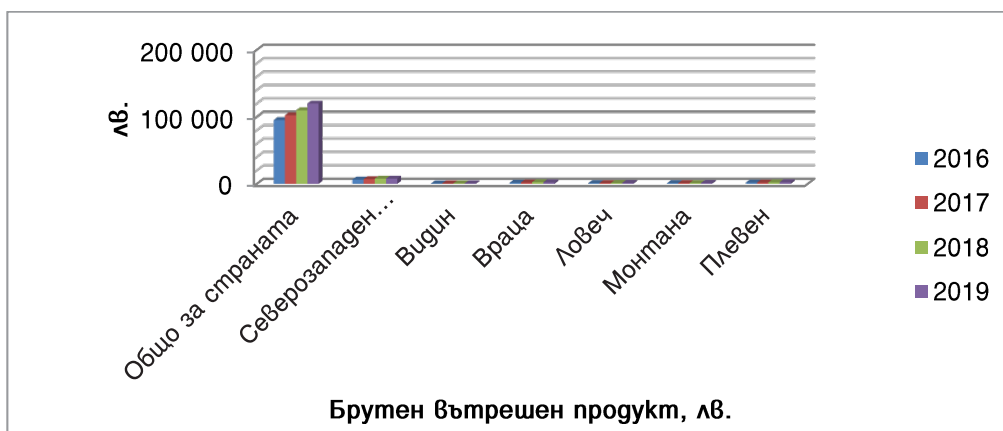
Източник: По данни на НСИ

Област Враца се характеризира с най-голяма разлика в равнището на бедност между мъжете и жените – 3,6 процентни пункта. Само на област Видин относителният дял на бедните мъже е по-голям от този при жените.

През 2019 г. Северозападния регион в

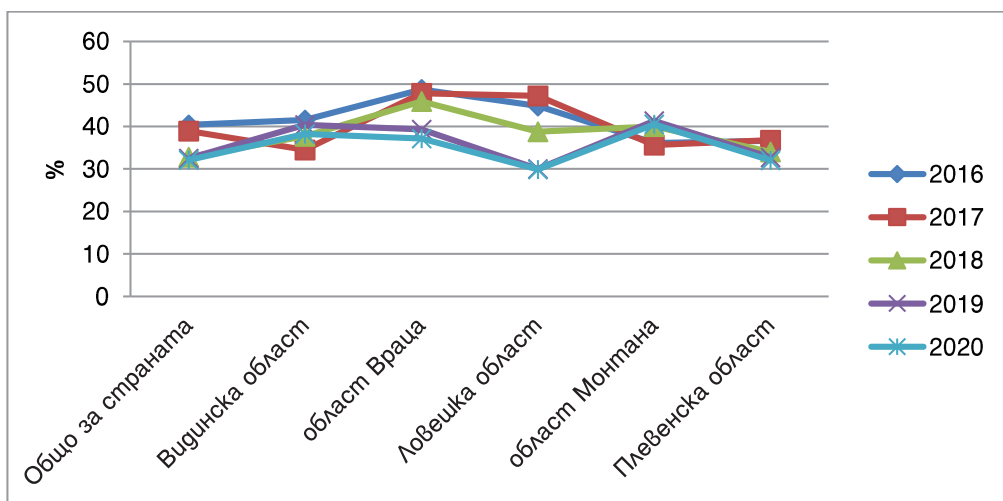
Франция, до 260% в Люксембург“.

През 2019 г. **БВП на човек от населението** в област Видин е 732 лв., област Монтана – 1222 лв., област Ловеч – 1272 лв., област Враца – 2138 и област Плевен – 2339 лв., като се наблюдава нарастване на

Фигура 4. Брутен вътрешен продукт на човек от населението (лв.) за периода 2016-2019 г.

Източник: По данни на НСИ

Фигура 5. Изменение на комбинирания индикатор „Население в риск от бедност или социално изключване“, представен чрез относителния дял на населението, попадащо в риск от бедност или социално изключване (%)

Източник: По данни НСИ

абсолютните му стойности през последните четири години и за петте области. Спрямо 2016 г. за областите Видин, Враца и Плевен този индикатор е нараснал с 1,3 пъти при 1,1 пъти за областите Ловеч и Монтана и 1,3 пъти за цялата страна. През 2019 г. в петте области на Северо-

западна България, въпреки положителните насоки на промяна на БВП на човек от населението, той остава много по-нисък от средния за страната (17 170 лв.).

От изследването на доходите и условията на живот (EU-SILC) се изчислява **комбиниран показател**, който включва

лица, живеещи в риск от бедност, с материални лишения и в домакинства на безработен или с нисък интензитет на икономическа активност. В сравнителен аспект са установени големи различия и тенденции в стойностите на този показател. Този индикатор бележи тенденции на намаление през последните пет години в областите Видин, Враца, Ловеч и Плевен, като най-голямо намаление комбинираният показател показва в област Враца и през 2020 г. 37.2% от населението на областта или 59,6 хил. лица са били в риск от бедност и социално изключване. Стойността на показателя в тази област намалява с цели 11,5 процентни пункта спрямо 2016 г. „Разликите в икономическата активност на населението, в равнището на безработица и в размера на доходите, включително и на средната годишна работна заплата, в голяма степен обясняват този контраст“ (Равначка, 2021, с. 70).

Средната брутна работна заплата е основен източник на доходи за домакинствата. По-голямата част от населението получава ниски доходи, една малка част получава средни доходи и много малка част високи доходи. Разликите в заплащането между петте области в Северозападна България не са много големи. През 2020 г. с най-висока средна брутна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение е област Враца – 1294,8 лв. Според в. Сега от 22.02.2021 г. „област Враца показва положително развитие в почти всички икономически показатели“. Вероятно това се дължи на високите заплати, които работниците получават в АЕЦ „Козлодуй“. На другия полюс е област Видин, който се откроява от другите четири области, с най-ниска средна годишна работна заплата – 937,8 лв. Причината за ниския размер на средната работна заплата в областта е защото тя се отличава със слаба икономика и относително ниски нива на инвестиции.

В свое изследване Ганев (2019) посочва, че проблемите на север не са просто наличието на обезлюдяващи се общини в Северозападна България, а липсата на силни икономически центрове, които да си влияят взаимно. Някои от големите градове на север като Плевен всъщност губят хора и не предлагат високи заплати.

Заклучение

Въз основа на проведеното изследване за анализ на състоянието на безработицата и бедността в Северозападна България състоянието за изследвания период 2016-2020 г. могат да се направят следните изводи и препоръки:

- коефициентът на безработицата в областите Враца, Видин и Монтана е по-висок от другите две области – Ловеч и Плевен, и от средния за страната;
- равнището на безработицата е най-високо в община Ружинци (50,5%), което е около 9 пъти по-високо от тази община Враца (6,3%);
- при безработицата по пол в областите Враца, Видин, Монтана, Ловеч и Плевен се отличава с по-високо предлагане на пазара на труда на жените;
- структурата на безработни лица по възрастови групи показва, че в петте области на Северозападна България е налице негативна тенденция на високо търсене на пазара на труда сред лицата на възраст до 29 г. и на лицата над 50-годишна възраст;
- при образователната структура на безработните лица в петте области на Северозападна България се наблюдава увеличаване на относителния дял на безработните лица с висше образование и спад на показателя в групата на безработни с ниско образователно равнище;
- най-голям е относителният дял на безработните лица, които са без квалификация, следван от този с работническа професия, където дялът им е най-висок

- В областите Плевен, Видин и Монтана;
- най-високо търсене на работна сила на пазара на труда се отчита в секторите „Услуги“ и „Неуточнен отрасъл при разпределението по икономически сектори на регистрираните безработни лица в петте области на Северозападна България“;
- много висок остава относителният дял на продължително безработните лица в областите Монтана – 42,3%, Видин – 40,1%, и Враца – 39,2%;
- през 2020 г. линията на бедност на Северозападна България е 342,8 лв. средномесечно на лице от домакинство, като тя е по-ниска от общата за страната;
- дълготрайно безработните лица (в областите Монтана, Видин и Враца) са изложени на по-висок риск от бедност, социално изключване и дори здравословни проблеми;
- с най-нисък относителен дял на бедност при мъжете е област Ловеч – 21,0%, а с най-висок е област Монтана – 29,2%, а също в област Ловеч жените са с най-ниско равнище на бедност – 19,3% при 29,5% за област Монтана;
- през 2020 г. спрямо 2016 г. за областите Видин, Враца и Плевен БВП на човек от населението е нараснал с 1,3 пъти при 1,1 пъти за областите Ловеч и Монтана и 1,3 пъти за цялата страна;
- **комбинираният индикатор „Население в риск от бедност или социално изключване“** показва най-голямо намаление в област Враца и през 2020 г. 37,2% от населението на областта или 59,6 хил. лица са били в риск от бедност и социално изключване;
- през 2020 г. с най-висока средна брутна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение е област Враца – 1294,8 лв. в сравнение с област Видин, която се откроява от другите области на Северозападна България, с най-ниска средна годишна работна

заплата – 937,8 лв.

- Голямо значение за преодоляване и ограничаване на безработицата и бедността в Северозападна България са действията на местната власт и Агенцията по заетостта към Министерството на труда и социалната политика да бъдат насочени към:
- създаване на приобщаващи пазари на труда чрез осигуряване за всеки на възможности за добре заплатена работа и достоен жизнен стандарт;
- осигуряване на достъп до висококачествено здравеопазване, социални услуги и други услуги за подкрепа може да премахнат бариерите пред пазара на труда, като по този начин се преодоляват бедността и социалното изключване;
- осигуряване на ефективно и справедливо образование и системи за учене през целия живот, които да предоставят на хората уменията, от които се нуждаят, за да влязат и да се развиват на пазара на труда;
- приемане на данъчни политики, предоставящи правилни стимули за всички работници, работодатели и предприемачи да се ангажират пълноценно в икономическите дейности;
- политики за определяне на заплатите, осигуряващи адекватни доходи, като в същото време се отчитат последиците върху конкурентоспособността и създаването на работни места;
- осигуряване на адекватни и устойчиви пенсии, включително чрез въвеждане на политики за „активен живот на възрастните хора“ по отношение на заетостта, участието и независимия живот;
- приемане на законодателство за защита от дискриминация, насочено към евентуални пречки пред конкретни групи при намирането на работа, жилище или достъп до социални права.

Нужно е политиката да бъде насочена към ефективно използване на вътрешните

ресурси на Северозападна България, които да повлияят за създаване на заетост и да решат проблемите като бедност и по-лошо качество на живот.

Цитирани източници:

Ганев, П., 2019. Преглед на стопанската политика. Общината с най-висока заплатата в България. Институт за пазарни изследвания. <https://ime.bg/bg/articles/obshtinata-s-nai-visoka-zaplata-v-byulgariya-/#ixzz7JAfCgSld> (Ganev, P., 2019. Pregled na stopanskata politika. Obshtinata s nay-visoka zaplata v Bulgaria. Institut za pazarni izsledvania. <https://ime.bg/bg/articles/obshtinata-s-nai-visoka-zaplata-v-byulgariya-/#ixzz7JAfCgSld>)

Колева-Стефанова, Д., 2021. Регионални различия на трудовия пазар в България. София, изд. „Авангард Прима“.
(Koleva-Stefanova, D., 2021. Regionalni razlichia na trudovia pazar v Bulgaria. Sofia, izd. „Avangard Prima“)

Кръстева, В., 2019. Преживяване на безработицата и трудовата несигурност: изследване на социалното изключване на младите хора в България. В: Желязкова, М. и Петрунов, Г. (съст.), *Науката в полза на обществото*. София, Академично издателство „Марин Дринов“, с. 220-235.
(Krasteva, V., 2019. Prezhivayavane na bez-rabotitsata i trudovata nesigurnost: izsledvane na sotsialnoto izklyuchvane na mladite hora v Bulgaria. V: Zhelyazkova, M. i Petrunov, G. (sast.), *Naukata v polza na obshtestvoto*. Sofia, Akademichno izdatelstvo „Marin Drinov“, s. 220-235)

Микова, Р., 2013. Вътрешните миграции в България и причините за тях. *Проблеми на географията*, кн. 1-2, с. 49-58.
(Mikova, R., 2013. Vatreashnite migratsii v Bulgaria i prichinite za tyah. *Problemi na geografiyata*, кн. 1-2, s. 49-58)

Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030, <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1345>

(Natsionalna strategia za namalyavane na bednostta i nasarchavane na sotsialnoto vkluchvane 2030, <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1345>)

Николова, Д., З. Славова, К. Стайков, П. Ганев и Я. Алексиев, 2016. Бедността в България. Образованието и заетостта като фактори за доходите и неравенството. София, Институт за пазарна икономика.
(Nikolova, D., Z. Slavova, K. Staykov, P. Ganev i Ya. Aleksiev, 2016. Bednostta v Bulgaria. Obrazovaniето i zaetostta kato faktori za dohodite i neravenstvoto. Sofia, Institut za pazarna iкономика)

Равначка, А., 2014. Демографски процеси и отражението им върху пазара на труда в Благоевградска област (2001-2011 г.). Демографската ситуация и развитието на България. София, АИ „Проф. М. Дринов“, с. 413-427.

(Ravnachka, A., 2014. Demografski protsesi i otrazhenieto im varhu pazara na truda v Blagoevgradska oblast (2001-2011 g.). Demografskata situatsia i razvitiето na Bulgaria. Sofia, AI „Prof. M. Drinov“, s. 413-427)

Равначка, А., 2021. Демографска ситуация и пазар на труда в Благоевградска и Кюстендилска област. Монография, Изд. Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“, с. 70.

(Ravnachka, A., 2021. Demografska situatsia i pazar na truda v Blagoevgradska i Kyustendilska oblast. Monografia, Izd. Natsionalno izdatelstvo za obrazovanie i nauka „Az-buki“, s. 70)

Рисемова, Т., 2019. Проблеми на заетостта и безработицата в българските области

по течението на Долен Дунав. Годишен алманах на научни изследвания на докторанти. Свищов, Академично издателство, с. 298-312.

(Risemova, T., 2019. Problemi na zaetostta i bezrobotitsata v balgarskite oblasti po techenieto na Dolen Dunav. Godishen almanah na nauchni izsledvania na doktoranti. Svishtov, Akademichno izdatelstvo, s. 298-312)

Рюмстем, Р., Д. Димитрова, М. Костова, П. Корал, Ж. Азеведо, 2018. Картографиране на бедността в Република България. Национален статистически институт. World Bank Group. (Ryumstem, R., D. Dimitrova, M. Kostova, P. Korral, Zh. Azevedo, 2018. Kartografirane na bednostta v Republika Bulgaria. Natsionalen statisticheski institut. World Bank Group)

Враца задмина Пловдив и Варна по заплати. <https://www.segabg.com/node/172652>

(Vratsa zadmina Plovdiv i Varna po zaplati. <https://www.segabg.com/node/172652>)

Северозападна България остава най-бедният регион в ЕС през 2019. <https://www.investor.bg/ikonomika-i-politika/332/a/severozapadna-bylgariia-ostava-nai-bedniiat-region-v-es-prez-2019-g-323198/>

(Severozapadna Bulgaria ostava nay-bedniyat region v ES prez 2019. <https://www.investor.bg/ikonomika-i-politika/332/a/severozapadna-bylgariia-ostava-nai-bedniiat-region-v-es-prez-2019-g-323198/>)

Областна стратегия за развитие на област Монтана, 2014-2020 г., <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=999>

(Oblastna strategia za razvitie na oblast Montana, 2014-2020 g., <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=999>)

Областна стратегия за развитие на област Плевен, 2014-2020 г., <https://www.pleven-oblast.bg/section-258-content.html>

(Oblastna strategia za razvitie na oblast Pleven, 2014-2020 g., <https://www.pleven-oblast.bg/section-258-content.html>)

Областна стратегия за развитие на област Враца, 2014-2020 г., <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=872>

(Oblastna strategia za razvitie na oblast Vratsa, 2014-2020 g., <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=872>)

Областна стратегия за развитие на област Ловеч, 2014-2020 г., <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=998>

(Oblastna strategia za razvitie na oblast Lovech, 2014-2020 g., <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=998>)

Областна стратегия за развитие на област Бургас, 2014-2020 г., <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=844>

(Oblastna strategia za razvitie na oblast Vidin, 2014-2020 g., <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=844>)

<https://www.nsi.bg>